

ШЕВЧУК Л.М.

ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ «ЕКОЛОГІЗАЦІЯ ПУБЛІЧНИХ ЗАКУПІВЕЛЬ» В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ

Стаття присвячена дослідженняю поняття «екологізація публічних закупівель» в умовах європейської інтеграції України. Проаналізовано основні наукові підходи до визначення поняття «екологізація». Акцентовано на новелах правового регулювання організації та здійснення публічних закупівель у державі з метою адаптувати законодавство України *acquis* Європейського Союзу на виконання Угоди про асоціацію. Визначено, що поняття «екологізація публічних закупівель» в умовах європейської інтеграції України в наукових розробках та чинній національній нормативно-правовій базі відсутнє, а зміст екологічних аспектів правового регулювання національної закупівельної діяльності відповідно до стандартів ЄС висвітлений фрагментарно. Наголошено, що запровадження у Законі № 114-IX можливостей замовника встановлювати в тендерній документації при закупівлі товарів, робіт і послуг вимог до їх екологічних характеристик є результатом виконання Україною зобов'язань, взятих нашою державою згідно з Угодою про асоціацію. З'ясовано, що визначаючи поняття «екологізація», дослідники розкривають його зміст за допомогою таких категорій, як «явище», «напрям», «модель», «процес», «метод», «сукупність (або система) заходів». Нерідко визначення терміна здійснюється з вказівкою на сферу (об'єкт, вид діяльності тощо) екологізації. Запропоновано авторське визначення поняття «екологізація публічних закупівель» із кількох позицій: як комплексної системи заходів, способів і методів організації та здійснення закупівель; як процесу організації та здійснення закупівель та як процесу оновлення національного законодавства України у сфері публічних закупівель і наближення його до екологічних підходів із цих питань в Європейському Союзі. Зроблено висновок про необхідність закріплення в законодавстві України визначення поняття «екологізація публічних закупівель», оскільки це сприятиме вдосконаленню правового регулювання публічних закупівель у державі з метою максимальної реалізації в ньому екологічних підходів ЄС. Встановлено, що термін «екологізація публічних закупівель» потребує комплексного дослідження його змістового наповнення в сучасних умовах європейської інтеграції України.

Ключові слова: екологізація, публічні закупівлі, організація та здійснення публічних закупівель, закупівля товарів, робіт і послуг, Європейський Союз.

The article is devoted to the study of the concept of “ecologization of public procurement” in the context of European integration of Ukraine. The basic scientific approaches to the definition of the concept of “ecologization” are analyzed. Attention is focused on the novelties of legal regulation of the organization and implementation of public procurement in the country in order to adapt the legislation of Ukraine to the *acquis* of the European Union to the implementation of the Association Agreement. It has been determined that the concept of “ecologization of public procurement” in the context of European integration of Ukraine in scientific development and in the current national regulatory framework is absent, and the content of environmental aspects of the legal regulation of national procurement activity in accordance with EU standards is covered in fragmentary. It is emphasized that the introduction in the Law № 114-IX of the ability of the customer to set in the tender documentation when purchasing goods, works and services the requirements for their environmental characteristics is the result of Ukraine's fulfillment of the obligations undertaken by our state under the Association Agreement.

It has been found that by defining the concept of “ecologization”, the researchers reveal its meaning through categories such as “phenomenon”, “direction”, “model”, “process”, “method”, “set (or system) of measures”. Quite often the term is defined with reference to the scope (object, type of activity, etc.) of ecologization. The author defines the concept of “ecologization of public procurement” from several positions: as a complex system of measures, methods and methods of organization and implementation of procurement; as a process of organizing and implementing procurement and as a process of updating Ukraine's national public procurement legislation and bringing it closer to environmental approaches in these matters in the European Union. It is concluded that the definition of the concept of “ecologization of public procurement” should be enshrined in the legislation of Ukraine, since it will help to improve the legal regulation of public procurement in the country in order to maximize the implementation of EU environmental approaches in it. It is established that the term “ecologization of public procurement” requires a comprehensive study of its content in the current conditions of European integration of Ukraine.

Key words: *ecologization, public procurement, organization and implementation of public procurement, procurement of goods, works and services, European Union.*

Вступ. Важливим кроком на шляху європейської інтеграції нашої держави як стратегічного вектору її розвитку стало прийняття 19.09.2019 р. Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про публічні закупівлі» та деяких інших законодавчих актів України щодо вдосконалення публічних закупівель» № 114-IX (далі – Закон № 114-IX) [1], який набрав чинності з 20.10.2019 р. Крім інших новел, передбачених цим нормативно-правовим актом, на особливу увагу заслуговує розширення можливостей замовників у процесі здійснення закупівель товарів, робіт і послуг для забезпечення потреб держави, територіальних громад та об'єднаних територіальних громад.

Зокрема, з 19.04.2020 р. (дата введення Закону № 114-IX в дію) в тендерній документації при визначенні технічних та якісних характеристик предмета закупівлі замовник наділений правомочністю встановлювати її екологічні характеристики товарів, робіт і послуг та визначати вимоги щодо підтвердження відповідності таким характеристикам. Запровадження порядку із ціновими екологічними критеріїв для закупівлі товарів, робіт і послуг спрямоване на реалізацію задекларованої в преамбулі Закону № 114-IX його мети – адаптувати законодавство України ассоції Європейського Союзу на виконання Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони [1], та є свідченням екологізації національного законодавства у сфері публічних закупівель.

Інститут екологізації у літературі не є новим – його дослідження були та залишаються предметом уваги представників різних галузей науки, передусім економіки та юриспруденції: В.І. Андрейцева, А.П. Гетьмана, А.А. Головка, В.Р. Кovalишина, Р.В. Корпана, В.І. Крутякової, А.М. Польовського, О.В. Прокопенка, І.М. Синякевича, С.К. Харічкова, Є.В. Хлобистова та ін. Питання адаптації та гармонізації законодавства України із законодавством ЄС у сфері публічних закупівель розглянуті у працях І.В. Влялька, О.Г. Турченко, О.П. Шатковського, С.О. Яременка та ін. Разом із тим поняття «екологізація публічних закупівель» в умовах європейської інтеграції України в наукових розробках та чинній національній нормативно-правовій базі відсутнє, а зміст екологічних аспектів правового регулювання національної закупівельної діяльності відповідно до стандартів ЄС висвітлений фрагментарно, що зумовлено актуальністю означеної тематики та необхідністю її подальшого грунтовного дослідження.

Постановка завдання. Метою статті є проведення теоретико-правового аналізу змісту поняття «екологізація публічних закупівель» у контексті євроінтеграційного розвитку України.

Результати дослідження. Питання раціональності та економності використання людством ресурсів навколошнього природного середовища тривалий час були та залишаються предметом уваги її відповідного регулювання Європейського Союзу та його держав-членів, а також країн, які прагнуть стати членами ЄС. До останніх, зокрема, належить й Україна.

Так, саме з метою адаптації національного закупівельного законодавства до законодавства ЄС, як зазначалося, 19.09.2019 р. було прийнято Закон № 114-IX. Відповідно до положень останнього, в тендерній документації, зокрема, зазначається інформація про необхідні технічні, якісні та кількісні характеристики предмета закупівлі, у тому числі відповідна технічна специфікація

(п. 3 ч. 2 ст. 22) [1]. При цьому технічні специфікації можуть бути у формі переліку експлуатаційних або функціональних вимог, у тому числі екологічних характеристик, за умови, що такі вимоги є достатньо точними, щоб предмет закупівлі однозначно розумівся замовником і учасниками (ч. 3 ст. 23) [1].

Законом № 114-IX також встановлено, що замовник може вимагати від учасників підтвердження того, що пропоновані ними товари, послуги чи роботи за своїми екологічними чи іншими характеристиками відповідають вимогам, установленим у тендерній документації. У разі встановлення екологічних чи інших характеристик товару, роботи чи послуг замовник має в тендерній документації зазначити, які маркування, протоколи випробувань або сертифікати можуть підтверджити відповідність предмета закупівлі таким характеристикам (ч. 5 ст. 23) [1].

Запровадження в Законі № 114-IX можливостей замовника встановлювати в тендерній документації при закупівлі товарів, робіт і послуг вимог до їх екологічних характеристик є результатом виконання Україною зобов'язань, взятих нашою державою згідно з Угодою про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони (далі – Угода про асоціацію) [2], ратифікованої Законом України від 16.09.2014 р. № 1678-VII [3].

Державним закупівлям (внутрішнім українським законодавством регламентуються публічні закупівлі – Л.Ш.) в Угоді про асоціацію присвячено однойменну Главу 8 Розділу IV. Крім цього, Угодою про асоціацію окремо визначено, що «Сторони визнають важливість якнайповнішого врахування економічних, соціальних та екологічних інтересів не тільки свого відповідного населення, а й прийдешніх поколінь і гарантують, що економічний розвиток, екологічна та соціальна політика підтримується спільно» (ст. 289), «Сторони співробітчують із метою сприяння обґрунтованому і раціональному використанню природних ресурсів відповідно до цілей сталого розвитку з метою зміцнення зв'язків у сфері торговельної та екологічної політики та практики Сторін» (ст. 292), «Сторони докладають зусиль для сприяння і заохочення торгівлі та прямих іноземних інвестицій в екологічно чисті товари, послуги й технології, використання збалансованих джерел відновлюваної енергії та енергозберігаючих продуктів і послуг, а також екологічне маркування товарів, у тому числі шляхом усунення пов'язаних із цим нетарифних бар'єрів» (ст. 293), «Жодна Сторона не повинна послаблювати або знижувати рівень охорони навколошнього середовища чи праці, передбачений в її законодавстві, з метою покращення торгівлі або інвестицій шляхом відмови чи часткового відступу або пропонуванням такої відмови чи часткового відступу від своїх законів, підзаконних актів або стандартів у такий спосіб, що впливає на торгівлю або інвестиції між Сторонами» (ст. 296), «Сторони розвивають і зміцнюють співробітництво з питань охорони навколошнього середовища й таким чином сприяють реалізації довгострокових цілей сталого розвитку і зеленої економіки. Передбачається, що посилення природоохоронної діяльності матиме позитивні наслідки для громадян і підприємств в Україні та ЄС, зокрема, через покращення системи охорони здоров'я, збереження природних ресурсів, підвищення економічної та природоохоронної ефективності, інтеграції екологічної політики в інші сфери політики держави, а також підвищення рівня виробництва завдяки сучасним технологіям. Співробітництво здійснюється з урахуванням інтересів Сторін на основі рівності та взаємної вигоди, а також беручи до уваги взаємозалежність, яка існує між Сторонами у сфері охорони навколошнього середовища, та багатосторонні угоди у цій сфері» (ст. 360) [2]. Аналізований акт містить і низку інших норм екологічного характеру, які прямо або опосередковано впливають на національну закупівельну сферу.

Саме на виконання наведених положень, а також відповідно до Плану заходів із виконання Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 25.10.2017 р. № 1106, в закупівельному законодавстві нашої держави вперше з'явилися норми про врахування екологічних характеристик у процесі здійснення закупівель товарів, робіт і послуг для потреб держави, територіальних громад та об'єднаних територіальних громад.

Водночас варто зазначити, що екологізація публічних закупівель, яка чітко прослідовується у положеннях вказаних вище правових актів, не стала предметом активних досліджень вітчизняних науковців, незважаючи на те, що, як вірно зауважує А.П. Гетьман, «останнім часом набули популярності стратегії «екологізації економіки», «екологічно чистого виробництва», «еко-ефективності» виробництва, переходу до «зеленої економіки» тощо. Однак зазначені новації економіко-правового регулювання в цій сфері ще потребують свого наукового осмислення та законодавчої підтримки» [5, с. 137].

У цьому ж контексті слушною є й позиція В.І. Андрейцева: «Можна без перебільшення констатувати, що практично немає такої сфери діяльності, нормативне-правове регулювання якої не зачіпало б забезпечення її з позицій вимог екологічної безпеки, тобто реально у законотворчому процесі простежується процес екологізації багатьох галузей законодавства, який тісно пов’язаний із впровадженням у «тканину» матеріально-правових і процесуально-правових норм і приписів різних вимог, правил і нормативів екологічної безпеки» [6].

Викладене визначає потребу в дослідженні не лише правових, але й теоретичних аспектів змістового наповнення поняття «екологізація публічних закупівель» в умовах європінтеграційного розвитку України. Так, на думку В.І. Крутякової та С.К. Харічкова, узагальнюючи різні теоретичні підходи до визначення екологізації, можна зробити висновок, що ця дефініція розглядається у двох аспектах. По-перше, як напрям і модель розвитку економіки, яка дає змогу усунути екологічно-економічні протиріччя і забезпечити гармонійне поєднання середовища життєдіяльності людини і якості навколошнього середовища. По-друге, як система організаційних, технічних, технологічних та економічних заходів, що забезпечують підвищення ефективності використання природних ресурсів, зниження природоємності і екологічності кінцевої продукції. Тут мова йде про екологізацію виробничої діяльності: «Екологізація технологій – запровадження заходів щодо запобігання негативних впливів виробничих процесів на природне середовище (розробка маловідходних технологій)» [7].

На думку Т.А. Сафранова, екологізація – це зменшення інтегрального екодеструктивного впливу процесів виробництва на споживання одиниці продукції. Екодеструктивні процеси – процеси впливу на людину і природу, що призводять до соціальних, економічних або екологічних наслідків (забруднення, порушення ландшафтів, прямий вплив на організм людини, вплив на особистість людини, вплив на біологічні об’єкти) [8, с. 206].

Суттєво розширює змістовне наповнення поняття «екологізація» Т.В. Іванова, яка вказує, що екологізація – це поширення екологічних принципів та підходів на всі сфери життєдіяльності людського суспільства: культуру, науку, виробництво та соціальні явища. Передусім це стосується запровадження екологічної освіти та виховання з метою формування екологічно свідомого ставлення до навколошнього природного середовища, встановлення гармонійних зв’язків між природою та антропогеннымою діяльністю [9, с. 125]. Одночасно науковець наголошує на тому, що екологізація – це процес неухильного і послідовного впровадження систем технологічних, управлінських, юридичних та інших рішень, які дають змогу підвищувати ефективність використання природних ресурсів та умов поряд із поліпшенням або хоча б збереженням якості довкілля [9, с. 124].

Ще ширшим є визначення екологізації, яке пропонують В.Я. Шевчук, Ю.М. Сatalкін, Г.О. Білявський, В.М. Навроцький та В.В. Гетьман: «Під екологізацією розуміється проникнення екологічних аспектів у всі системи життєдіяльності і управління» [10, с. 87].

Загалом, визначаючи поняття «екологізація», дослідники розкривають його зміст за допомогою таких категорій, як «явище», «напрям», «модель», «процес», «метод», «сукупність (або система) заходів». Нерідко визначення терміна здійснюється з вказівкою на сферу (об’єкт, вид діяльності тощо) екологізації. Зокрема, в науковій літературі використовують такі мовні конструкції, як «екологізація економіки», «екологізація господарської діяльності», «екологізація підприємницької діяльності», «екологізація інноваційної діяльності», «екологізація природокористування», «екологізація землеробства», «екологізація законодавства у сфері використання природних ресурсів», «екологізація аграрного законодавства» тощо.

Резюмуючи викладене, варто зазначити, що незважаючи на достатньо активне дослідження представниками наукової спільноти терміна «екологізація», його нормативне визначення в нашій державі досі відсутнє. Так само немає правового закріплення й поняття «екологізація публічних закупівель», що в контексті оновлення національного законодавства України у сфері публічних закупівель, посилення його екологічного спрямування з метою адаптації до вимог ЄС та на виконання положень Угоди про асоціацію можна кваліфікувати як суттєвий недолік.

У зв’язку з цим, за результатами аналізу різних теоретичних підходів до визначення терміна «екологізація», враховуючи норми Закону № 114-IX, можна цілком аргументовано стверджувати про наявність потреби запровадження в національне законодавство та науковий обіг поняття «екологізація публічних закупівель». При цьому останню дефініцію варир розглядати з кількох позицій: по-перше, як комплексну систему правових, організаційно-управлінських, технічних та експлуатаційних, технологічних, економічних, екологічних (у тому числі природоохоронних та ресурсо- та енергозберігаючих) заходів, способів і методів організації та здійснення закупівель для забезпечення потреб держави, територіальних громад та об’єднаних територіальних громад

у товарах, роботах і послугах, які (товари, роботи і послуги) спричиняють якомога менший негативний вплив на людину та навколошнє природне середовище й матимуть при цьому якомога довший життєвий цикл; по-друге, як такий процес організації та здійснення закупівель для забезпечення потреб держави, територіальних громад та об'єднаних територіальних громад у товарах, роботах і послугах, за якого замовник закуповує такі товари, роботи і послуги, які спричиняють якомога менший негативний вплив на людину та навколошнє природне середовище і матимуть при цьому якомога довший життєвий цикл відповідно до умов розробленої та затвердженої ним тендерної документації.

По-третє, поняття «екологізація публічних закупівель» можна використовувати для характеристики процесу оновлення національного законодавства України у сфері публічних закупівель та наближення його у плані можливостей врахування екологічних характеристик у процесі здійснення закупівель товарів, робіт і послуг до екологічних підходів із цих питань у Європейському Союзі.

Висновки. Підсумовуючи викладене, варто констатувати, що обраний Україною європоінтеграційний вектор свого розвитку вимагає від нашої держави вжиття невідкладних заходів щодо наближення національного законодавства до законодавства Європейського Союзу. Прийняття Закону № 114-IX є результатом виконання Україною взятих на себе в Угоді про асоціацію зобов'язань та свідченням екологізації українського законодавства у сфері публічних закупівель. Разом із тим відсутність у правовому полі поняття «екологізація публічних закупівель» може стати суттєвим стримуючим фактором на шляху подальшого європейського орієнтованого регулювання публічних закупівель у напрямі посилення його екологічних аспектів у найближчому майбутньому. Розширення ж категоріального апарату шляхом закріплення в законодавстві України визначення поняття «екологізація публічних закупівель» сприятиме вдосконаленню правового регулювання публічних закупівель у державі з метою максимальної реалізації в ньому екологічних підходів ЄС. Термін «екологізація публічних закупівель» потребує і відповідного наукового осмислення та грунтовного, комплексного дослідження його змістового наповнення в сучасних умовах європейської інтеграції України.

Список використаних джерел:

1. Про внесення змін до Закону України «Про публічні закупівлі» та деяких інших законодавчих актів України щодо вдосконалення публічних закупівель : Закон України від 19.09.2019 р. № 114-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/114-20> (дата звернення: 26.11.2019 р.).
 2. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони : Угода від 27.06.2014 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011 (дата звернення: 26.11.2019 р.).
 3. Про ратифікацію Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони : Закон України від 16.09.2014 р. № 1678-VII. *Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 40. Ст. 2021.
 4. Про виконання Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони : Постанова Кабінету Міністрів України від 25.10.2017 р. № 1106. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1106-2017-%D0%BF> (дата звернення: 26.11.2019 р.).
 5. Екологічне право : Підручник для студ. юрид. спец. вищ. навч. закл. / За ред. А.П. Гетьмана. Харків : Право, 2013. 432 с.
 6. Андрейцев В.І. Право екологічної безпеки: Навчальний та науково-практичний посібник. Київ : Знання-Прес, 2002. 332 с. URL: <https://lawbook.online/page/ekopravo/ist/ist-28--idz-ax322--nf-5.html>.
 7. Крутякова В.І., Харічков С.К. Екологізація як складова стратегії переходу України до сталого розвитку. URL: <http://www.sd4ua.org/ekologizatsiya-yak-skladova-strategiyi-perehodu-ukrayinu-do-stalogo-rozvyltku-krutiyakova-v-i-harichkov-s-k/?print=pdf>.
 8. Сафранов Т.А. Екологічні основи природокористування: Навч. посібник для студентів вищих навчальних закладів. Львів : Новий світ – 2000, 2004. 248 с.
 9. Іванова Т.В. Екологізація природокористування та політика ресурсозбереження в сучасних умовах. *Економіка та держава*. 2011. № 4. С. 123–125.
 10. Екологічне управління : Підручник / В.Я. Шевчук, Ю.М. Саталкін, Г.О. Білявський та ін. Київ : Либідь, 2004. 432 с.